

تأثیر دعا از منظر قرآن و نهج البلاغه

بی‌تا بارانی^۱

چکیده:

دعا در زندگی انسان تأثیر گذار است و این مطلب با روایاتی از ائمه (ع) و قرآن و نهج البلاغه ثابت شده است چرا که خداوند دعا و دعا کننده را دوست دارد و دعا را اجابت می کند و این وعده باری تعالی است و وعده ی خداوند حق است، مگر آنکه به ضرر فرد باشد و منجر به هلاکت وی شود. بنا براین در این تحقیق مؤلف بر آن است که توضیحی اجمالی در خصوص دعا از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه بیاورد. در این تحقیق مختصر توضیحی در باره اینکه با چه شرایطی می توان به اجابت دعا رسید، انسان چه نیازی به دعا دارد، ارزش های برتری که دعا دارد، قرآن و دعا در مورد دعا چه فرموده اند. چگونه و با چه آدابی میتوان دعا کرد، فضیلت دعا و اینکه علت اجابت نشدن دعا چیست، آمده است.

دعا خود نوعی عبادت است و سفارش به آن فراوان شده است. حال این تحقیق دعا را از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه بررسی می کند. امید است که مورد توجه و عنایت دوستان قرار گیرد.

کلید واژه: دعا، قرآن، نهج البلاغه، خدا

*رتبه علمی: سطح 2 (کارشناسی) حوزه علمیه امام خمینی (ره)

دعا بهترین راه برای ارتباط برقرار کردن بندگان با خداوند است و بهترین راه برای راز و نیاز با معبود.

بهترین راه برای خواسته های دنیوی مثل مال و اولاد و یا خواسته های اخروی مثل بخشایش گناهان. دعای بنده در محضر خداوند دوسویه است، یک سو بنده ای که با اشک و آه خواسته هایش را طلب می کند و آنسو خداوندی ایستاده که خدایی زینده ی اوست و رحمان و رحیم بودن تنها برآورنده ی اوست.

خداوندی که ستار العیوب است، خداوندی که از تمام رازهای درون بنده اش آگاه است قبل از آنکه بر زبانش جاری شود. آیا چنین معبودی معبودی زینده راز و نیاز و دعا و حاجت خواهی نیست؟

اگر به وسیله ی قرآن و روایات دعا و تاثیر آن را بر روی خودمان بتوان اثبات کرد تضرع به دعا بیشتر می شود. چیزهایی از خداوند تبارک و تعالی درخواست کنیم که جز او کسی نمی تواند به ما عطا کند.

همانطور که خواندن نماز و گرفتن وضو آدابی دارد در محضر خدا دعا کردن نیز آدابی دارد مثل اخلاص در نیت، روبه قبله بودن، پافشاری کردن و غیره؛

دعا نوعی عبادت است که بنده را به خدا نزدیک تر می کند و موجب سعادت وی می شود و او را از سرکشی و طغیان دور میکند. پس با دعا و تضرع در درگاه خدا خود را به وی نزدیک تر کنیم.

تعریف دعا:

معنای لغوی دعا:

دعا در لغت به معنای خواندن، درخواست انجام کار و حاجت خواستن است. گفته اند اصل آن (دعاو) بوده و به دلیل قرار گرفتن (واو) پس از الف بر اساس قواعد اعلال تبدیل به همزه شده است. جوهری آن را از ماده دعوت به معنای فراخواندن به غذا دانسته است. همچنین در فرهنگ قرآن آمده است که دعا یعنی سخنانی که برخواستن خیری است و به معنای مختلفی مثل استغاثه و عبادت نیز آمده است. کسی که از او درخواست می شود باید بالاتر از درخواست کننده باشد.

معنای اصطلاحی دعا:

دعا در اصطلاح یعنی درخواست عنایت و فضل خداوند و استمداد از او و سرانجام اظهار نیاز مندی و عجز نزد او و هم ارتباط معنوی انسان ها و آفریدگار جهان و نجوای با او به شمار می آید. دعا به صورت توسل و اعلام پناهندگی است و گاهی به صورت استغاثه و کمک خواهی است و در جمع آنها عامل آرامش، سادگی و رشد است. دعا متنی است که می آموزد، آگاه می کند و نیکی و زیبایی را تلقین می کند و علمی است که روح را به معراج روحانی می برد.

از مواردی که در معنای دعا مدنظر است عبارت است از :

1- رسیدن به علاقه و خواسته هایش

2- رفع کمبود در نقص و یا برداشتن موانع از سرراه زندگی

3- نجات از چنگ حوادث و بیماری ها

4- عافیت و امنیت را به دست آوردن

5- از تنهایی آزار آن نجات یافتن

شرایط اجابت دعا از منظر نهج البلاغه:

واز گنجینه های رحمت خداوند چیزهایی را درخواست کن که جزا و کسی نمی تواند عطا کند، مانند عمر بیشتر، تندرستی بدن، و گشایش در روزی، سپس خداوند کلیدهای گنجینه ای خود را در دست تو قرار داده که به تو اجازه دعا کردن داد، پس هرگاه اراده کردی می توانی با دعا درهای نعمت خدا را بگشایی تا باران رحمت الهی بر بیارد. هرگز از تاخیر اجابت دعا نا امید مباش، زیرا بخشش الهی به اندازه نیت است. گاه در اجابت دعا تاخیر می شود تا پاداش درخواست کننده بیشتر و جزای آرزومند کامل تر شود. گاهی درخواست می کنی اما پاسخی داده نمی شود. زیرا بهتر از آنچه خواستی به زودی یا در وقت مشخص به تو خواهد بخشید.

یا به جهت اعطاء بهتر از آنچه خواستی دعا به اجابت نمی رسد. زیرا چه بسا خواسته هایی داری که اگر داده شود مایه هلاکت دین تو خواهد بود، پس خواسته های تو بگونه ای باشد که جمال و زیبایی تو را تامین و رنج و سختی را از تو دور کند، پس نه مال دنیا برای تو پایدار و نه تو برای مال دنیا باقی خواهی ماند. (نهج البلاغه / نامه 31)

نیاز انسان به دعا از منظر نهج البلاغه:

آن کس که به شدت گرفتار دردی است نیازش به دعا بیشتر از تندرستی است که از بلا در امان است. نمی باشد. (حکمت 302)

امواج بلا را با دعا از خود برانید. (حکمت 146)

چهار ارزش برتر از منظر نهج البلاغه:

کسی را که چهار چیز دادند از چهار چیز محروم نباشد: با دعا از اجابت کردن، با توبه از پذیرفته شدن، با استغفار از آمرزش کناه، با شکر گذاری از فزونی نعمت ها. (نهج البلاغه / حکمت 135)

و این حقیقت مورد تصدیق کتاب الهی است که در مورد دعا گفته است:

خداوند متعال بر اساس این آیه ی شریفه تضمین فرموده است: دست حاجتمندان را از درگاهش خالی باز نگرداند و هر دعایی که بندگان به پیشگاهش عرضه بدارند مورد اجابت قرار دهد. این در حالی است که می بینیم انسان هابه صورت مستمر اجابت دعا های خود را طلب می کنند اما برخی از این دعاها به اجابت نمی رسند و با وجود دست های نیازمندی که به سوی پروردگار بلند می شوند و انبوه تقاضاهای موجود، معدود افرادی حاجت روا می شوند و عده ای از اجابت دعای خود بی نصیب می مانند.

اینجاست که واکنش حاجتمندان متفاوت می شود و طرز برداشت هر کس متناسب با وسعت بینش، اندیشه و جهان بینی اوست. انسان واقع بین از حقیقت دعا و آثار آن مفهوم روشن و درستی درک می کند و آن که بدبین است و روحیه منفی دارد از زاویه ای دیگر به مسئله می نگرد.

پرسشی که اینک مطرح می شود این است: «با وجود تضمین خداوند بر اجابت خواسته های بندگان، علت عدم اجابت برخی از دعاها و بی پاسخ ماندن درخواست های حاجتمندان چیست؟»

مفسران بزرگوار که در صدد پاسخگویی و گشودن این راز برآمده اند، به طور عمده دو پاسخ را عنوان کرده اند:

1- اجابت دعا به شرایط گوناگونی بستگی دارد که مهم ترین آنها طهارت و پاکی درون و عدم آلودگی انسان به بسیاری از گناهان و تمرد و سرکشی از فرامین الهی است، زیرا اصولاً گستاخی و نافرمانی حق تعالی از عوامل مهم رد دعا و مانع اجابت است و انسان را از دستیابی به لطف و عنایت پروردگار که دریای ژرف و بیکرانی است محروم می سازد.

2- دعا دارای آدابی است که اگر رعایت نشود، بالا نمی رود، گاهی که دعاها مستجاب نمی شود دلایلش

این است که شرایط و آداب آن رعایت نمی شود. (پیامهایی از قرآن/ حسین عبدالمحمدی/ قم/ زمزم هدایت/ 1396)

برترین دعاها از منظر قرآن کریم:

از مسائل مهم در ارتباط با دعا و درخواست از خداوند متعال این است که چه چیزهایی مورد توجه قرار دهیم و از خدای سبحان طلب کنیم. قرآن در زبان انبیاء و اولیا دعاهایی را برای نمونه بیان می کند که مبدء و مقصد حرکت متعالی برای حیات بشری را مشخص می سازد.

خدای متعال به پیامبرش چنین تعلیم داد:

بگو: پروردگارا! من از وسوسه ها و اغوا گری شیاطین به تو پناه می برم. (مومنون / آیه 118)

بگو: بار الها! بیامرز و ببخشای که تو بهترین بخشنده گانی. (طه / آیه 114)

دعاهایی که در قرآن آمده معنوی است و اگر دهاهایی از زبان انبیاء آمده، که ظاهراً در ارتباط با امور دنیاست، آن هم مقدمه ای برای کسب ارزش های معنوی و اخلاقی بوده است :

- حضرت زکریا (ع) فرزند را برای ادامه ی رسالت و هدایت انسانها می خواهد نه به خاطر دلخوشی پدر به داشتن فرزند، کلمات حضرت زکریا (ع) و نجوای وی که از ژرفای وجودش برمی خاست عمیق تر از آن بود که با نگاه سطحی بتوان برآن نظر کرد و گذشت، زیرا تعبیر آن حضرت از فرزند کله ی ولی است، نه ولد، یعنی ثمره زندگی او می بایست یکی از اولیای خدا باشد و وراثت وی منجر به استمرار مسیر نبوت و هدایت انسانها شود و در دگرگون سازی ها و تداوم بخشیدن به موج فرهنگ الهی که انسانها ی متعالی را می آفرید سهیم گردد:

خداوندا! از لطف خاص خودجانشینی به من ببخش که وارث من و دودمان یعقوب باشم. (مریم / آیه

5 و 6)

- دعای ابراهیم خلیل الله (ع) این چنین است :

پروردگارا! مرا برپاکننده نماز قرار ده و از فرزندانم نیز چنین فرما؛ پروردگارا! دعای مرا بپذیر، پروردگارا! من و پدر و مادرم و همه ی مومنان را در آن روز حساب که بر پا می شود بیامرز. (ابراهیم / آیه

40 و 41)

در قرآن کریم ، دعای بندگان خاص خدا هم منهکس است که می بینیم همان ویژگی دعای انبیاء و فرشتگان در چنین دعاهایی موج می زند :

پروردگارا ! اگر ما فراموشی یا خطا کردیم ، ما را مؤاخذه مفرما ، پروردگارا ! تکلیف طاقت فرسا بر ما قرار مده ، آن گونه که بر گذشتگان پیش از ما قرار دادی ، پروردگارا ! بار تکلیف فوق تحمل ما بر دوش ما منه ، و ببخش و بیامرز گناه ما را و بر ما رحمت فرما ، تو مولا و سرپرست مایی . پس ، ما را بر جمعیت کافران پیروز گردان ؛ (بقره / آیه 286)

تمام دهاهای یاد شده در قرآن کریم و زبان ائمه (ع) در زمینه ارتقاء رشد و تقرب جستن به ذات حق تعالی است.

پس دعا برای تعالی روح و افزایش معنویت و وصول به مقام قرب حق نیست ، دعا برای به دست آوردن آسایش و متاع دنیا و یا آسایش و متاع دنیا و آخرت است. دعای واقعی و تضمین شده برای انسانهایی که پس از پاکسازی عقل ، خانه دل را از عشق راستین سرشار کرده اند و کانون جانشان را از هرچه رنگ غیر خدایی داشته زدوده اند آن دعایی است که بر اساس پرستش انحصاری ، راه حرکتشاه را به سمت معبود حقیقی هموار می سازند. با این وجود این مسئله مانع از آن نیست که خداوندی که خزایت رحمت و عنایتش نا متناهی است از روی فضل خود برخی از خواسته های دنیوی بندگان را که به چاله ی اضطراب و درماندگی افتاده اند و از علل و اسباب قطع امید کرده اند اجابت بفرماید. از این رو ، ائمه طاهرین همواره بر این موضوع تاکید داشته اند که هر چه خواسته دارید بخواهید و فراوان دعا کنید . پس بر بندگان است که در دعاهای واقعی که مورد اجابت قرار می گیرند فضل و رحمت الهی را تقاضا کنند تا ذات اقدس ربوبیت تفضلا برخی از دعاهای عادی و خواسته های مادی آنها را مورد عنایت و اجابت خویش قرار دهد . البته ، نباید از ثواب اخروی دعا غافل بود ، هر چند برای رفع مشکلات دنیوی و امور مادی باشد. (پیامهایی از قرآن / حسین عبدالمحمدی / قم / زمزم هدایت / 1396)

نتیجه:

دعا و نیایش یکی از مهمترین وسائل ارتباط بندگانبا خداوند متعال است و روح هر عبادتی قرب به

خداوند متعال و راز و نیاز با او می باشد. دعا در صورتی به اجابت می رسد، که همراه با ایمان، اخلاص

و لقمه حلال باشد و دعا کننده مطیع اوامر پروردگار گردد و از صمیم قلب به اجابت دعای خویش ایمان

داشته باشد .

تمام دعاها زمینه ارتقاء، رشد و تقرب جستن به ذات حق تعالی است.

منابع :

* نهج البلاغه

* قرآن

- 1) بحارالنوار - محمدباقر مجلسی - بیروت - موسسه الوفا - ج 6 - 1403
- 2) بیست گفتار - شهید مرتضی مطهری - قم - بی نا
- 3) کتاب سال صالحین - تهران - معاونت تعلیم و تربیت - سازمان بسیج مستضعفین - 1396
- 4) کتاب سال صالحین - تهران - معاونت تعلیم و تربیت - سازمان بسیج مستضعفین - 1395
- 5) کتاب سال صالحین - تهران - معاونت تعلیم و تربیت - سازمان بسیج مستضعفین - 1394
- 6) زندگی مهدوی - جواد محدثی - قم - انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی (عج) - 1395
- 7) پیامهایی از قرآن - حسین عبدالمحمدی - قم - زمزمه هدایت - 1396
- 8) سایت اینترنتی به آدرس: Aalulbayt GlobalInformation Center